

TÁJSZAVAK ERDÉLYBŐL

ANYANYELVÜNK ÉS MAGYARSÁGUNK

HATÁRTALAN SZAVAINK

2020

TÓTH BALÁZS

Tájszavak Erdélyből

1. aragáz

- a. propán-bután gáz
- b. gáztűzhely, propánbutángáz-tűzhely

„A lakásviszonyok és a kommunális ellátottság alakulásában jelentős szerepet játszik az aragázpalackok és -tűzhelyek megjelenése és elterjedése.”

forrás: www.adatbank.ro/html/alcim_dok12187.doc

2. árdéj

- a. zöld édespaprika (*Capsicum annuum*)

„Még javában beszélgettünk, mikor az édesanya egy tálcán egészséges falusi reggelivel vendégelt meg bennünket a zöld fűvön: házikenyér, zöldhagyma, árdéj, szalonna, főtt tojás, meg egy-egy kupica kisüsti, amit egymás egészségére és a megismerkedésünk örömére felhajtottunk.”

forrás: www.transycan.net

3. blicc

- a. vaku

„Van ugye egy gödör, aminek pofonegyszerű a fényképezése. Világos nappal rá kell kapcsolni a gépemre a bliccet, majd abból a szögből lefényképezni a gödröt, ahonnan akarom.”

forrás: www.transindex.ro

4. blokk

- a. panelház, tömbház

„A Bența toronyblokként emelgetett ingatlanokban nagyon magasak a bérek, és bár kérték azok csökkentésüket, ezt az önkormányzati képviselők nem szavazták meg.”

forrás: <https://szekelyhon.ro>

5. borkán

- a. befőttesüveg

„Hát lehet az, hogy valaki egyik kezében almát, savanyúságos borkánt és ajándékba kapott külföldi csokit tartalmazó szatyrokat, a másikban egy tele tojástartót cipelve, este beleessen egy két méter mély gödörbe, a park kellős közepén?”

forrás: www.transindex.ro

6. buletin

- a. személyigazolvány

„A törvény értelmében a román állampolgárok a következő igazolványok valamelyikének felmutatásával szavazhatnak: személyazonossági igazolvány ("buletin"), elektronikus személyi igazolvány, ideiglenes személyi igazolvány, útlevel,

elektronikus útleveél, szolgálati útleveél, diplomáciai útleveél, illetve a katonaiskolák diákjai esetében a katonakönyv.”

forrás: www.transindex.ro

7. gára

a. vasútállomás

„Meg se nézik az útlevelet, úgy megyünk át a határon, mintha bevásárolni indulnánk, azután kanyar, a busz lepakol a gáránál (...)”

forrás: <http://www.kronika.ro>

8. kalorifer

a. (melegvízzel működő) fűtőtest

„Ezen a telephelyen az úgynevezett nehéz ócskavas kilogrammjáért 76 banit fizetnek, ilyenek például a kaloriferek.”

forrás: <https://szekelyhon.ro>

9. málé

a. kukorica

„Ezt a jellegzetes, tulajdonképpen nem kellemetlen, de a dohosodó máléliszt szagára emlékeztető valamit érzem”

forrás: www.transindex.ro

10. mánus

a. óramutató, műszermutató

„Így, az éppen éjfelet mutató toronyórán a nagy és kismánus nem az egyes felé folytatta körútját, hanem a tizenegyes irányába.”

forrás: <https://www.napsugar.ro/archivum/2013-2014/napsugar-2014-01.pdf>

11. murok

a. sárgarépa

„Ugyanazt az edényt használva főzzük a murkot, a hagymát és a gombát is néhány percig, amíg elkezd lágyulni.”

forrás: www.transindex.ro

12. paszuly

a. bab

„Amint a gázt eloltotta, csokrokba szedte a paszulyt, és pármai sonkába göngyölte a különleges köretet, amit így ismét visszatehetett a serpenyőbe, amíg a hús is megpirul.”

forrás: <https://szekelyhon.ro>

13. pasztelin

a. gyurma

„Kézimunka órán: az elsősök pasztelinnel dolgoznak.”

forrás: <http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=browse>

14. pityóka

a. burgonya, krumpli

„A gyergyói határban javában szedik a pityókát, naponta mintegy százan dolgoznak, egy moldvai és egy helyiekből álló csapat igyekszik minél előbb begyűjteni a termést.”

forrás: <https://szekelyhon.ro>

15. pix

a. golyóstoll

„Tudj'isten, miért, talán mert túl becsületes képe volt, vagy mert azt mondta, holtfáradt, s mert megígérte, hogy másnapra a pixét is használja, és egy aláírás erejéig visszatér, ők meg mások szerint is túl naivan bíznak az emberekben, elengedték.”

forrás: www.hhrf.org

16. priza

a. konnektor

„– Szerussz, komám, hát téged mi lelt? Bényultál a prizába oszt odavágott?”

forrás: <https://www.facebook.com/notes/cseszneki-mihaly/h%C3%A9tk%C3%B6znapi-jelenet-avagy-mi%C3%A9rt-nem-%C3%A9rtik-a-sz%C3%A9kelyeket-/1063868940320359/>

17. pufulec

a. kukoricapehely

„A földrajzi elhelyezkedéstől, agasztronómiai specialításokon, hagyományos ízeken keresztül a híres emberekig 5 kérdést kellett megválaszolniuk a résztvevőknek, a helyes válaszadók pedig egy zacskó pufulecet nyerhettek.”

forrás www.transindex.ro

18. punga

a. zacskó

„Sokáig néztem, amint ott álldogál, kezében nyílonszatyor, az a bizonyos punga.”

forrás: www.transindex.ro

19. szalmakrumpli

a. sültkrumpli

„Abban mindenki egyetértett, hogy a szottyant szalmakrumpli semmilyen formában nem jó.”

forrás: www.transindex.ro

20. vinetta

a. padlizsán

„Az egyik nagy ketchup-gyártó felmérést készített a gyermekek körében arról, melyik zöldséget utálják: az aranyérmes a vinetta lett. Kiderült az is, hogy a kicsik nem lelkesednek a kelbimbóért, és harmadsorban a zellert sem állhatják.”

forrás: www.transindex.ro

Egy nyelvet beszélünk?

Valamivel azelőtt kezdtem nyelvjárásokkal foglalkozni, hogy ráleltem a pályázatra, ezért ez egy jó motiváció volt arra, hogy egy, az országhatáron túl beszélt dialektust jobban megismerjek, illetve hogy beszélgessek kicsit egy erdélyi ismerőssémmel.

A különböző nyelvjárások azért alakulhattak ki regionálisan, mert a nyelvet érő hatások többnyire egy-egy adott területen érvényesültek, a régiók között több-kevesebb átmenettel. Földrajzilag elhatárolva nagyobb eséllyel maradnak meg a nyelvek nyelvjárások, gondoljunk csak Óceánia nyelvi színességére! Azonban ahogy egyre kevésbé jellemző az, hogy az emberek a faluból, városból sem mozdulnak el egész életükben, és egyre jobban keverednek a különböző nyelvjárásokat beszélő lakosok, miközben szinte minden azt sugallja, hogy a „sztenderd” magyar nyelvet kellene beszélnünk, lassan, de biztosan kopik az ízes magyar beszéd, és inkább városi dialektusok alakulnak ki, amelyek kevésbé térnek el egymástól. Ettől függetlenül még most is lehet különbséget tenni köztük, és ezek a nyelvjárások nem csak országhatárig terjednek, sőt, még nyelveken is átívelhetnek. Például a szerb, bosnyák, horvát és montenegrói nyelvek teljesen érthetők egymás számára, leginkább csak a nemzeti öntudat miatt tekinthetnek rájuk külön nyelvekként, és nem nyelvjárásokként.

A határon túli magyarlakta területeken beszélt magyarban tapasztalataim szerint a szókinszbeli különbségek a legészrevehetőbbek, feltételezem, hogy mindenhol az adott ország szavai kerültek be valamennyire a nyelvbe. Ha két különböző nyelvet beszélő népcsoport együtt él, akkor elkerülhetetlen, hogy ne hassanak egymásra, ne befolyásolják egymás nyelvhasználatát. Az ismerősom, akivel felvettem a kapcsolatot, arról számolt be, hogy sokszor használnak román szavakat, kifejezéseket, mert rövidebbek, könnyebben kiejthetők, mint a magyar változat, bár ezeket nem gyűjtöttem ki, mert nem találtam meg őket interneten szövegben. (Példa okán „urgență” a „sürgősségi” helyett)

Amikor pár éve többet beszélgettem vele, nem tapasztaltam semmiféle nehézséget a kommunikációban. Ennek valószínűleg az volt az oka, hogy inkább elvont témákról társalogtunk interneten keresztül, telefonos játékokról, iskolai életéről, amikben nem kerülnek elő az olyan szavak, mint amiket most gyűjtöttem. Úgy vettem észre, hogy többnyire ételek neveire, mindennapi használati tárgyakra használ más szót egy-egy nyelvjárás, amik egy online beszélgetés keretében nem igazán fordulnak elő. Azonban egy ismerősom, aki élt pár hónapig Romániában magyarlakta területen, azt mondta, hogy furcsa volt neki átállni az ott használt szavakra, ezért úgy gondolom, hogy leginkább akkor tud gondot okozni a kommunikációban, ha valaki olyan helyre költözik, és ott él, ahol más nyelvjárást beszélnek, mint korábbi lakhelyén.

Személy szerint én rendkívül érdekesnek tartom a magyar dialektusokat, szívesen foglalkoznék velük nyelvtanóra keretében is. Számomra meglepő volt, amikor először találkoztam a zárt e hanggal (ë), az pedig még inkább, hogy vannak szabályszerűségek is, hogy hol jelenik meg. Azonban egy olyan dialektust elsajátítani, amit nem beszélnek a környezetünkben van olyan nehéz, mint egy idegen nyelv megtanulása, amire az így is sok tananyag mellett biztos, hogy nincs idő heti egy nyelvtanórán. Ha lehetne időt szakítani kifejezetten a magyar nyelvjárásokra, akkor valószínűleg az ë hangról lenne érdemes tanulni, mert sok nyelvjárásunk különbözteti meg valamilyen formában a hagyományos értelemben vett e hangtól, tehát segíthet abban is, hogy az ö-ző nyelvjárásokban hol lesz e helyett ö. Főként szókinszbővítő feladatok formájában tudok elképzelni egy bevezetést a nyelvjárásokba, (fogok is egy ilyen kiselőadást tartani az osztályomnak,) és akit jobban érdekel, utána tud nézni részletekért az interneten vagy a könyvtárban, azt gondolom, hogy vannak jó források. Azt mindenképpen fontosnak tartom kihangsúlyozni ezen az órán, hogy

ne úzzunk gúnyt a különböző nyelvjárásokból, mert könnyen elősegítheti az eltűnésüket, egy kecskeméti ismerősöm számolt már be ilyenről az ö-zésével kapcsolatban, illetve olvastam már olyan tanulmányokat, amelyek azt a következtetést vonták le, hogy az iskolás és egyetemi korosztály gyakran igyekszik kerülni az otthon beszélt nyelvjárást.

A fő kérdésre visszatérve: egy nyelvet beszélünk? A válaszom az, hogy igen. Sokszor szokták a nyelvet egy sakkjátékhoz hasonlítani. Én úgy fogalmaznám meg a nyelvjárásokra vonatkozó részét, hogy bár meg van írva egy forgatókönyv, hogy milyen lépésre hogyan érdemes reagálni, de úgy is szép a győzelem, ha eltérünk a sztenderdtől.